

BANKACILIK SİSTEMİMİZDE VERİMLİLİK

Mert URAL (*)

ÖZET

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, banka dışı finansal araç ve araçların yeterince gelişmemiş ve sermaye piyasasının gelişme sürecinde olması, bankacılık sektörünün mali sistemdeki önemini artırmaktadır. Sektörde bir çok özel banka bulunmasına karşın kamu bankaları, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra devletin önderliği ile başlatılan ulusal bankacılık anlayışının bir sonucu olarak, günümüzde de sektörde önemli bir paya sahiptir. Sistemde ticaret bankaları hakim organizasyonlar olarak görülmektedir. Para ve sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, bankacılık sisteminin oligopolistik bir piyasa yapısında faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi'nde verimlilik ve verimliliği etkileyen faktörler, regresyon modelleriyle analiz edilmiştir.

1. Giriş

Bankacılık sisteminde verimlilik, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleri olarak açıklanabilmektedir. Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci ve ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları ile Türk Bankacılık Sistemi, verimlilik analizleri açısından önem taşımaktadır. Burada, Türk Bankacılık Sistemi'nin genel yapısı, özellikleri ve yeniden yapılanma süreci değerlendirildikten sonra, bankacılık-verimlilik ilişkilerine değinilip Türk Bankacılık Sistemi'nde verimlilik, regresyon modelleri ile analiz edilmiştir.

2. Türk Bankacılık Sistemi

Günümüzde bankacılık, yeni finansal teknikler ve araçlarla kendi iç dinamiğini geliştiren, hem ulusal hem de uluslararası alanda pazar payını ve rekabet gücünü artırmaya çalışan önemli bir sektördür. Bankalar, sadece halkın tasarruflarını kredi talebinde bulunanlara aktararak paranın atıl kalmasını önlemekle kalmayıp, kaydi para yaratarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasına da yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bankalar, kamu hizmeti gören ve bu hizmetleri ile ekonomik faaliyetleri önemli derecede etkileyen ticari kuruluşlardır.

2.1. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı ve Özellikleri

Ülkemizde banka dışı finansal araçların yeterince gelişmemiş olması dolayısıyla bankacılık sektörü, Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturmakta ve

(*) Araş. Gör., D.E.Ü.-İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

ülke kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Finansal sistemin en önemli halkasını oluşturan ve ülkemizde yabancı bankalarla gündeme gelen bankacılık sektörü, 1980’li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş çabalarıyla birlikte, hızlı bir gelişme aşamasına girmiştir. Bu çabalar kamu payını azaltmak yerine, artırmak biçiminde sonuçlanmıştır. Fonların kamu bankalarını tercih etmeleri, iç borçlanmanın daha çok kamu bankaları üzerinden yapılması, devletin köprü ve baraj tahvil ve ortaklık senetleri ihracını yaparken kamu bankalarını kullanması, bu sonucun çıkmasında etkili olmuştur (Çevik, 1992, 156-160). 1981-1982 yıllarında yaşanan banker krizi sonrasında, kamusal sermayeli bankaların kredi ve mevduat pazarındaki payları artmıştır. Günümüzde de sistemde kamu bankaları (TCZB, T.Halk Bankası, T.Emlak Bankası, T.Vakıflar Bankası, Etibank) sayı olarak az olmalarına rağmen, toplam aktifler içerisinde yaklaşık %40 paya sahiptirler.

Gelişmiş ülkelerde bankacılık, sanayileşme sürecinin bir gereği olarak ortaya çıkarken, Türkiye’de bankacılık Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminde hazinenin finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren bankalara, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve sanayileşmesini sağlamak görevleri verildiğinden, Türk Mali Sistemi ile Türk Bankacılık Sistemi aynı gelişim aşamalarından geçmiştir. Dolayısıyla, Türk Mali Sistemi’nin temelini oluşturan bankacılık sektöründe meydana gelen değişiklikler, doğrudan mali sistemi ve ekonomiyi etkilemektedir (Koruyan ve Altay, 1995, 3).

Bu yönde bankacılık sektörüne verilen önem ve görev neticesinde, mali sistem ve parasal hareketlerin tümünün bankalar tarafından yerine getirileceği görüşü, uzmanlaşmış bankalar yerine, her türlü bankacılık hizmetlerini yerine getiren banka türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Orta ve uzun vadeli fonların da bu bankalar tarafından sağlanması, Türkiye’de sermaye piyasasının oluşumunu geciktirmiştir. Alternatif yatırım alanlarının gelişmemiş olması nedeniyle, bankacılık sektörü bu fonları toplamaya yönelik olarak, zayıf özkaynaklarla ucuz mevduat kaynağına dayalı olan, yaygın şube bankacılığına başlamıştır. Yaygın şube bankacılığı, günümüzde bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi’nin, dışa açılma ve liberalleşme sürecinde karşılaştığı ekonomik ve yapısal kaynaklı sorunlar, günümüzde de önemini korumaktadır. Ekonomik gelişmelerin istikrarsızlığı, problemler, yüksek kaynak maliyeti, özkaynak yetersizliği, sektörle ilgili düzenlemeler, sektörde kamu payının ağırlığı ve hızlı teknolojik gelişmelere bağlı sorunlar, bankaların verimli çalışmasını engelleyerek sisteme olan güveni azaltmaktadır.

D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi
Cilt:14, Sayı:2, Yıl:1999, ss:147-157

Türk Bankacılık Sistemi, oligopolistik piyasa yapısında, mevduat bankacılığı ağırlıklı faaliyet gösteren, kâr artışı ve aktif kalitesinin

yükseltmesine yönelik politikalar uygulayan, çok şubeli bir yapıya sahip, dinamik ve yeniliklere açık özellikler sergilemektedir (Altunbaş ve Sarısu, 1996, 78).

2.2. Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılanma Süreci

Öncelikle 24 Ocak 1980 kararları ve sonrasında 1 Temmuz 1985 bankacılığı, Türk Bankacılık Sistemi'nde yeniden yapılanma sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Asıl yapılanma Cumhuriyet döneminde başlasa da, köklü değişiklikler 1980 sonrasına rastlamaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nin 1980 öncesi dönemdeki belirgin özellikleri; faiz oranlarının ve döviz işlemlerinin kamu otoritelerinin kontrolü altında olması, negatif reel faiz uygulaması, gelişmemiş bir sermaye piyasasına bağlı olarak yetersiz kredi hacmi, sisteminde uluslararası banka sayısının ve ilişkilerinin zayıf olması şeklinde özetlenebilir (Balak ve Seymen, 1996, 49-51).

1980 sonrası dönemde ülkemizde finansal liberalleşme sürecinde; Sermaye Piyasası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Bankalararası Para Piyasası (1986), Döviz ve Efektif Piyasası kurulmuş (1988), Altın Borsası kurulması yönündeki çalışmalar sonucu, İstanbul Altın Borsası faaliyete başlamış, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş, Tek Düzen Hesap Planı uygulamasına geçilmiş, faizler, döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmış, Türkiye'de yerleşik kişilere Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) açma olanağı verilmesiyle birlikte, 1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan DTH, hızlı bir çıkış yapmıştır. Liberalleşme sürecindeki uygulamalar, yapısal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 1980 sonrasında rekabet, artık sadece mevduat-kredi çemberinde değil, her türlü bireysel ve kurumsal ürünlerde gerçekleşmeye başlamıştır.

1989'dan itibaren bireysel bankacılık önem kazanmıştır. Tüketici kredileri ile başlayan bireysel bankacılık çalışmaları, hızlı teknolojik gelişmeler sonucu elektrik, su ve telefon faturası gibi ödemelerin de bankalara devredilebilmesi şeklinde gelişimini sürdürmektedir. Riskin az, kârlılığın yüksek olması bireysel bankacılığın cazibesini artırmaktadır (Yeşiloğlu, Nisan 1994, 116-122). Tüketici kredileri ile birlikte adı en çok anılan ürün, kredi kartlarıdır. Bunun yanında, belli bir holdinge bağlı bankalar, holding bünyesindeki bir firmanın ürünleri için özel tüketici kredisi olanakları (Koç Holding - Koçbank - Arçelik) sunmaktadır.

Tüketici kredilerini, ATM'ler, DIT (Drive In Tellers)'lar, telefon bankacılığı, EFTPOS sistemleri gibi yeni bankacılık hizmetleri izlemektedir. Ayrıca yeni finansman teknikleriyle birlikte pek çok bankanın, Reuter sistemine bağlanarak uluslararası piyasalarda döviz ve Türk Lirası işlemleri

gerçekleştirmesi, türev ürünleri kullanmaya başlaması, bu ürünlerin piyasalarda yaygınlaşmasını olumlu etkilemektedir.

3. Bankacılık-Verimlilik İlişkileri

Mali sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık, üretim sürecinde hizmet sektöründe yer almakta ve ekonomideki diğer sektörlerle karşılıklı etkileşim içerisinde faaliyet göstermektedir. Hizmet kesiminde, özellikle de dinamik ve değişken bir yapıya sahip bankacılıkta verimliliğin tanımı, ölçümü ve artırılmasına yönelik çabalar kendi içerisinde sayısız güçlükler taşımaktadır. Bu yüzden, genellikle kesin ölçüm sonuçları yerine, eğilimler ortaya koyulmaktadır (Suiçmez, 1990, 20).

Verimlilik, genellikle fiziksel ya da bir baz döneme indirgenmiş parasal değerler olarak ifade edilir. Özellikle hizmet alanlarında, verimlilik ölçümleri için girdi ve çıktının tanımlanmasında ve ölçülmesinde güçlüklerle karşılaşılır (Carl, 1993/3, 7). Literatürde, ticari bankalar için girdi ve çıktı olarak nelerin dikkate alınacağı konusunda, iki yaklaşım benimsenmektedir (Elyasiani and Mehdian, 1990, 542; Fukuyama, 1993, 1105; Humphrey, 1993, 51-52):

1.Üretim Yaklaşımı (Production Approach): bankalar, farklı tiplerde mevduat ve kredi yaratmak üzere sermaye ve işgücü kullanan firmalara benzerler. Çıktılar, mevduat ve kredi hesapları sayısı ile ölçülür. Maliyetler, faaliyet giderleri dahil faiz giderleri hariç olarak belirlenir.

2.Aracılık Yaklaşımı (Intermediation Approach): bankalar, sermaye ve işgücü kullanarak, mevduatları kredilere ve yatırımlara dönüştüren aracı rolündedir. Girdi-çıktı ölçütleri olarak hesap sayıları yerine krediler, yatırımlar ve mevduatların parasal değerleri kullanılır. Maliyetler ise, faaliyet giderlerine faiz giderlerinin eklenmesiyle belirlenir.

Aracılık yaklaşımı, rekabete dayalı analizlerde üretim yaklaşımından daha uygundur (Zardkoohi and Kolari, 1994, 425). Genelde, herkes tarafından kabul edilen bir verimlilik ölçme yöntemi yoktur (Sümer, Ekim-Aralık 1972, 135). Bir verimlilik ölçümünün uygunluğu, bu ölçümün sonucuna, kullanacak kişi ve kuruluşların amaçlarına göre belirlenir.

Bankacılık sisteminde verimlilik ise, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleri olarak tanımlanabilir (Suiçmez, 1990, 20). Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci, ve özellikle ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları ile Türk bankacılık sistemi, verimlilik analizleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Artan rekabetçi piyasa koşulları, sektörde yer alan bankaların maliyetlerini minimize etmelerini ve dolayısıyla, daha etkin ve verimli çalışmalarını gerektirmektedir. Türkiye’de oligopolistik yapının rekabeti azaltıcı etkisi, bankaları kârlı duruma getirirken, verimlilik konusunda hassas davranmalarını gereksiz kılmaktadır.

4. Türk Bankacılık Sisteminde Verimliliğin Analizi

Türk Bankacılık Sistemi’nde 1996 yılı itibarıyla banka sayısı 69’dur. Bunlardan kuruluş yılı ve statü değişiklikleri dikkate alınarak 28 banka elendikten sonra, 41 banka analize alınmıştır. Modelin bir değişkeni olarak kullanılan üniversite eğitilmiş personel sayısının, Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan Bankalarımız yayınlarında ancak, 1986 yılından itibaren ayrıma tabi tutulması nedeniyle, veriler 1986-1996 dönemini kapsamaktadır. Ayrıca, 1986-1996 dönem aralığında net kâr elde edemeyen bankalar da analize dahil edilmemiş ve sonuçta, banka sayısı 30 olarak sınırlandırılmıştır.

4.1. Analiz Yöntemi ve Verilerin Düzenlenmesi

Enflasyonist ortamlarda verimlilik analizlerinin gerçeği yansıtmayacağı dikkate alınarak, analiz kapsamındaki bankaların bilanço verileri, Devlet İstatistik Enstitüsü yeni GSMH serisinin, mali kuruluşlara ait (“Mali kuruluşlar” katma değerinin sabit fiyatlarla katma değere bölünmesiyle elde edilen) deflatörü ile sabit fiyatlara dönüştürülmüştür.

Verimlilik ölçümlerinde kullanılan farklı ölçütlerin varlığı dikkate alınarak üç ayrı gösterge oluşturulmuştur. Bunlar regresyon modellerinin bağımlı değişkenleri olup, modellerde;

NKPS = Personel Verimliliği (Net Kâr / Personel Sayısı)

NKÖZ = Özkaynak Verimliliği (Net Kâr / Özkaynak)

NKŞB = Şube Verimliliği (Net Kâr / Şube Sayısı)

olarak kullanılmıştır. Kullanılmasına karar verilen bağımsız değişkenler,

BORÇ : Borçlanma (Yabancı Kaynak) Oranı [1-(Özkaynak/Aktif Toplamı)]

ÜEPS : Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE : Şube Sayısı

KMDC : (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı

AKSK : Aktif Toplamı / Sektör Aktifi

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seçimiyle oluşturulan modeller,

$NKPS = A \text{ BORÇ}^\alpha \text{ ÜEPS}^\beta \text{ ŞUBE}^\epsilon \text{ KMDC}^\theta \text{ AKSK}^\gamma$

$NKÖZ = A \text{ BORÇ}^\alpha \text{ ÜEPS}^\beta \text{ ŞUBE}^\epsilon \text{ KMDC}^\theta \text{ AKSK}^\gamma$

$$NK\dot{S}B = A \text{ BOR}\dot{C}^{\alpha} \text{ ÜEPS}^{\beta} \text{ ŞUBE}^{\epsilon} \text{ KMDC}^{\theta} \text{ AKSK}^{\gamma}$$

biçimindedir. Bunların çift-logaritmik açılımı da,

$$\ln NK\dot{S}B = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BOR}\dot{C} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

$$\ln NK\dot{K} = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BOR}\dot{C} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

$$\ln NK\dot{S}B = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BOR}\dot{C} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

şeklinde yazılabilir.

Yukarıda oluşturulan modellerin, SPSS for Windows 6.0 yazılımı kullanılarak Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi ile elde edilen regresyon analizi sonuçları ve açıklamaları yapılmıştır.

4.2. Modelde Kullanılan Değişkenler

Borçlanma Oranı : Bankaların temel fon kaynağı vadesiz ve vadeli mevduatlarıdır. Bunun yanında, 1989 yılında 32 sayılı kararla önem kazanan yurtdışından borçlanma da bankaların fon kaynakları arasında önemli bir yere sahiptir. Ülkenin ekonomik durumu göz önüne alınarak, yabancı derecelendirme kuruluşlarınca belirlenen olumsuz kredi notları, bankaların borçlanma maliyetlerini yükseltmektedir. Ayrıca, bankaların yurtdışından temin ettikleri döviz borçlarını TL'ye döndürerek iç piyasayı fonlamaları söz konusudur. Bu şekilde açık pozisyon tutan bankalar kur riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı : Bankalarda üniversite eğitimli personelin genel olarak dört faaliyet alanı bulunmaktadır. İlk grup; müşteri ilişkileri ve kırtasiye işleri ile uğraşanlar, ikinci grup; uzman ve uzman yardımcıları, üçüncü grup; bireysel bankacılık hizmetleri sunanlar ve dördüncü grup; müşteri temsilcileri, kurumsal pazarlama hizmeti sunanlar olarak sıralanabilir. Dördüncü grup, bankanın verimliliği üzerindeki etkisi en yüksek olan gruptur. Özellikle son iki grubun banka içi ve dışı eğitimi için yapılan harcamalar çok yüksek düzeydedir. Ayrıca, elemanların ilk başlama ve eğitim seminerleri sürecinde bankanın verimliliğine etkileri, azaltıcı yöndedir. Bunun yanında, personel arasında ekstern eğitim görmüş elemanlar da vardır. Bütün bunlar dikkate alındığında, bankalardaki üniversite eğitimli personel sayısının yoğunlaştığı gruba göre, verimliliğe olumlu ya da olumsuz etkisi söz konusu olabilecektir.

Şube Sayısı : Bankaların daha çok mevduat toplamak üzere çok şubeli çalışma politikaları, son yıllarda şubelere yapılan giderlerin, yeterli getiriyi sağlayamaması nedeniyle, verimlilik üzerinde olumsuz etkiler yaratmaya başlamıştır. Şube giderlerinin yüksekliği ve rasyonel çalışmayan şubeler ortaya çıkması yanında, yine son zamanlarda sadece dekorasyon değişikliği için yapılan harcamalar, mevcut şubelerin dahi bankalara olan maliyetini artırmaktadır. Ayrıca, teknolojik değişimin her şubeye götürülmesi, bankaların

yükünü artırmaktadır. Bunun yanında bir şube gibi faaliyet gösteren ATM makinelerinin de standartlaşma olmadığı için büyük maliyet yaratması söz konusudur.

(Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı : Bankaların plasmanları krediler, menkul değerler cüzdanı ve bankalar hesabından oluşmakla birlikte, ağırlık daha çok krediler ve menkul değerler cüzdanında toplanmaktadır. Bankaların son zamanlarda disponibilitate yükümlülüğünün çok üzerinde menkul değerlere yöneldikleri görülmektedir. Bankaların elde ettikleri kaynakları bu alanlara plase etmeleri yanında, kredilerin az da olsa yabancı paraya doğru kayması, bankaların yüksek getiri sağlamasına yol açmıştır. Fonlarını iyi değerlendiren bankaların verimlilik artışı yüksek olmaktadır.

Aktif Toplamı/Sektör Aktifi:Aktif büyüklüğü açısından, kamu sermayeli bankaların piyasayı yönlendirme gücü vardır. Aslında bankaların aktif büyüklüğü yanında, aktiflerinin kalitesi de verimlilik üzerinde önemli etkiye sahiptir. Gelir getirmeyen aktiflere yapılan yatırımlar yanında, özellikle az şubeli bankaların takas odasındaki çekleri için Merkez Bankasında tutması gereken karşılıklar, likiditelerini kısmakta ve aktiflerini değerlendirmelerini engellemektedir.

4.3. Analiz Sonuçları

Veri bloku oluşturmada karşılaşılan sorunlar nedeniyle ortaya çıkan gözlem yetersizliği, analiz sonuçlarının güvenilirliğini kuşkusuz önemli ölçüde sınırlamaktadır. Yine de bankaların sektör aktifi içerisindeki payının, şube sayılarının ve borçlanma politikalarının verimlilik üzerinde daha belirleyici oldukları söylenebilmektedir. Öte yandan, yapılan analizlerden ÜEPS ve KMDC değişkenlerinin verimlilik açısından çok fazla açıklayıcı olmadıkları anlaşılmıştır.

Üç verimlilik ölçütünün ayrı ayrı analiz edilmesi ile elde edilen sonuçlar Tablo 1’de toplulaştırılmış olarak verilmiştir. Hangi değişkenlerin daha çok hangi verimlilik göstergeleri üzerinde etkili olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Bağımsız Değişkenlerin Verimlilik Göstergelerini Etkileme Gücü

	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK
NKPS	16	10	14	9	17
NKÖZ	13	10	14	7	13
NKŞB	16	8	16	8	20
TOPLAM	45	28	44	24	50

Kaynak : Analiz sonuçları dikkate alınarak düzenlenmiştir.

Ayrıca, söz konusu tablo daha detaylı hazırlanarak EK-I'de sunulmuştur. EK-I, hem analize dahil edilen bankaların genel olarak hem de her bir banka için daha çok hangi bağımsız değişkenin, hangi verimlilik göstergeleri üzerinde açıklama gücüne sahip olduğunu belirtmektedir.

Bankaların yüksek yabancı kaynak oranı ile faaliyet göstermeleri ve özkaynaklarının aktif içerisindeki payının oldukça düşük kalması kaynak maliyetlerini artırdığından, borçlanma oranının verimlilik üzerindeki etkisi beklentilere uygun olarak olumsuz çıkmaktadır. Bu sonuç, bankalarda finansal kaldıraç etkisinin tersine çalıştığını göstermektedir. Ayrıca, şube giderlerinin yüksek olması ve bunun yanında yeni şube açılmamasına rağmen yapılan dekorasyon değişiklikleri, yine bankaların maliyetleri üzerinde olumsuz etki yarattığından verimliliği düşürücü etkisi olduğu gözlenmiştir. Hemen tüm denenen modellerde verimlilik üzerinde en etkili değişken, bankanın sektör aktifi içindeki payı, yani banka ölçüğü olmuştur.

Üniversite eğitilmiş personel sayısının, eğitimin niteliği, personel kalitesi ve çalıştırıldığı birimin dikkate alınmasıyla banka verimliliği üzerine olumlu veya olumsuz etkiler oluşturabileceği söylenebilir. Genel olarak, nitelikli ve bankacılık konusunda bilgili personelin verimlilik üzerinde olumlu etkisi olacağı açıktır. Ancak, bankacılık gibi uzmanlık gerektiren bir alanda iktisat ve işletme eğitilmiş olmayan üniversite mezunlarının kısa ve orta dönemde verimlilik üzerine etkilerinin sınırlı kaldığı günümüzde banka yöneticileri tarafından da kabul edilmektedir.

Bankaların aktifleri içerisinde önemli yer tutan krediler ve menkul değerler cüzdanı kalemlerinin, verimliliği açıklamada çok fazla etkili olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, sistem genelinde elde edilen kaynakların ancak %50'sini kredi olarak kullanılabildiği gerçeği hatırlandığında kredilendirme yetersizliğinin bankalarda düşük verimliliğe yol açtığını göstermektedir. Gerçekten, yüksek faiz ortamında yetersiz kredilendirme, hem işletmelerin hem de bankaların maliyet ve risklerini artırmakta; kârlılık ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

5. Sonuç

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, mali sistem araçlarının ve aracı kuruluşlarının yeterince yaygınlaşmamış olması, sermaye piyasalarının gelişme sürecinde olması, bankacılık sektörünün mali sistemdeki önemini artırmaktadır. Yeterli bilgiye sahip olmayan ve eski alışkanlıklarını sürdüren işletme ve tasarruf sahipleri de, sektörün mali sistemdeki konumunu belirlemede etkili olmaktadır.

Elde edilen sonuçlara göre, Türk Bankacılık Sistemi için genel bir sonuca varmak bir yana, kamu, özel ve yabancı banka grupları için de genel bir ifade kullanmak oldukça zordur. Söz konusu değişkenler bazı bankalar için yüksek derecede anlamlı çıkarken, bazı bankalar için hiç bir anlam ifade etmemektedir.

Bankaların yabancı kaynak kullanmaları giderler arasında önemli yer tutan faiz giderlerini yükseltmekte ve özkaynakların yetersizliği güveni sarsmaktadır. Yabancı kaynağın elde edilişi ve kullanım alanına bağlı olarak bazı bankalar için olumlu sonuçlar elde edilmekle birlikte, bankaların özkaynaklarını güçlendirici politikalar izlemeleri gerekmektedir. Ayrıca, bankaları bunu yapmaya zorlayacak yaptırımların da artırılması zorunludur. Bankaların aktif büyüklüğü açısından sektör payları, şube sayılarıyla ilişkilendirilebilir. Çok şubeli bankaların daha fazla kaynak toplama olanağı ve bunların plasmanı verimlilik üzerinde etkilidir. Ancak, sürekli yenilenen dekorasyon çalışmalarına ait giderler ile bilgisayar donanım ve yazılımlarına yapılan standartlaşmamış yatırımların kaldırılması, bu etkinin artmasına yol açacaktır.

Sonuçlar dikkate alındığında sistem genelinde bir yorum yapmak güç olmakla birlikte, Türk Bankacılık Sistemi'nde faaliyet gösteren bankaların, öncelikle özkaynaklarını güçlendirmeleri, ihtiyaçları uzun süre karşılayabilecek düzeyde ve birbiriyle uyumlu teknolojik yatırımlar yapmaları, personel kalitesinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yanında, özellikle kamu bankalarında yaygın olan gizli işsizliğin ortadan kaldırılması, kâr maksimizasyonu için açık pozisyonlara girmemeleri ve kaynakların etkin kullanımı için gerekli çalışmalara yönelmeleri, hem banka hem de tüm sistem açısından verimlilik üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

ABSTRACT

In developing countries like Turkey, insufficiency of the financial tools and financial intermediates, and newly growing capital markets, increase importance of the banking sector in financial system. Although, there are many private banks in the banking sector, the public banks still have an important proportion in the sector as a consequence of the national banking concept formed by the State after the foundation of the Republic of Turkey. In the system Commercial banks seem to have a dominating position. The fact that money and capital markets have not been sufficiently developed has caused the system to operate in an oligopolistic market structure. This work, tries to attempt to analyse the productivity and the factors affecting productivity in the Turkish Banking System by employing a regression analysis.

KAYNAKÇA

- AKGÜÇ, Öztin (22 Mayıs 1990), “Türk Bankacılık Sisteminde Yapısal Değişme”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, Yıl:25, Sayı:291, s.21.
- ALTUNBAŞ, Yener ve Ayhan SARISU (1996), *Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*, TBB, Yayın No:200, İstanbul, s.78.
- BALAK, Deniz ve Dilek SEYMEN (1996), *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri*, TBB, Yayın No:201, İstanbul, 1996, ss.49-51.
- CARL, Thor G. (1993), “Verimlilik Ölçüm Sistemlerinde Göstergelerin Seçimi”, (Çeviren: Zühal Akal), *Verimlilik Dergisi*, Cilt:22, Sayı:3, s.7.
- ÇEVİK, Seyfullah (1992), “1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü-Yapısal Değişiklikleri ve AT’na Uyum İmkanları”, *DEÜ-İİBF Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s.160.
- ELYASİANİ, Elyas and Seyed MEHDİAN (1990), “Efficiency in the Commercial Banking Industry, a Production Frontier Approach”, *Applied Economics*, Vol.22, s.542.
- FUKUYAMA, Hirofumi (1995), “Technical and Scale Efficiency of Japanese Banking: a Nonparametric Frontier Approach”, *Applied Financial Economics*, Vol.5, s.1105.
- HUMPREY, David B. (1993), “Cost and Technical Change: Effects From Bank Deregulation”, *The Journal of Productivity Analysis*, Vol.4, ss.51-52.
- KORUYAN, Adil ve Oğuzhan ALTAY (1995), *ESİAD-Ege Bölgesi Sektörel Gelişme Stratejileri Projesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar-9*, ESİAD Yayın No:95/ESA-9, İzmir, s.6.
- SUIÇMEZ, Halit (1990), *Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik*, MPM, Yayın No:422, Ankara, s.20.
- SÜMER, Ali Parıl (Ekim-Aralık 1972), “Üretim Fonksiyonları ve Toplam Faktör Verimliliği”, *Verimlilik Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s.135.
- YAŞAR, Erhan (Nisan 1993), “1993’de Bankacılık Sektörüne Genel Bakış”, *Bankacılar Dergisi*, TBB, Sayı:11, s.8.
- YEŞİLOĞLU, Talat (Nisan 1994), “Türkiye’de Bankacılık Nereden Nereye?”, *Capital Dergisi*, ss.116-122.
- ZARDKOOHİ, Asghar and James KOLARİ (1994), “Branch Office Economies of Scale and Scope: Evidence From Savings Banks in Finland”, *Journal of Banking and Finance*, Vol.18, s.425.

EK-I: Bağımsız Değişkenlerin Banka Verimliliği Üzerindeki Etkileri

BANKA ADI	BORÇ			ÜEPS			ŞUBE			KMDC			AKSK		
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	P		Ş	P	Ö	Ş	P	Ö	Ş						
Türkiye Halk Bankası A.Ş.				P	Ö	Ş							P	Ö	Ş
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.							P	Ö	Ş	P		Ş			
Adabank A.Ş.	P	Ö	Ş				P		Ş				P	Ö	Ş
Akbank T.A.Ş.		Ö		P	Ö	Ş							P	Ö	Ş
Demirbank T.A.Ş.	P		Ş						Ş				P	Ö	Ş
Egebank A.Ş.	P	Ö	Ş						Ş	P	Ö	Ş			
Esbank T.A.Ş.	P	Ö	Ş				P		Ş					Ö	
Interbank							P		Ş				P	Ö	Ş
İktisat Bankası T.A.Ş.				P		Ş			Ş	P		Ş	P		Ş
Koçbank A.Ş.	P		Ş	P		Ş	P	Ö	Ş	P	Ö	Ş	P	Ö	Ş
Pamukbank A.Ş.							P	Ö	Ş				P	Ö	Ş
Şekerbank T.A.Ş.				P	Ö	Ş	P	Ö	Ş				P	Ö	Ş
Tekstilbank A.Ş.		Ö			Ö										
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.				P	Ö										
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	P		Ş					Ö	Ş	P		Ş	P		Ş
Türk Ticaret Bankası A.Ş.	P	Ö	Ş												
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.		Ö			Ö		P	Ö	Ş		Ö				
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.	P	Ö	Ş				P	Ö	Ş				P	Ö	Ş
Türkiye İş Bankası A.Ş.		Ö		P	Ö	Ş				P	Ö	Ş	P	Ö	Ş
Yaşarbank A.Ş.	P		Ş				P	Ö	Ş				P	Ö	Ş
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	P	Ö	Ş					Ö					P	Ö	Ş
Osmanlı Bankası A.Ş.	P	Ö	Ş		Ö		P	Ö	Ş	P	Ö	Ş	P		Ş
ABN Amro Bank N.V.										P	Ö				Ş
Bank Mellat	P		Ş	P	Ö	Ş	P	Ö					P		Ş
The Chase Manhattan N.A.	P		Ş										P		Ş
İller Bankası										P					
Türk Eximbank A.Ş.	P	Ö	Ş					Ö						Ö	Ş
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.O.															
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	P	Ö	Ş				P	Ö	Ş	P	Ö	Ş			

Kaynak : Analiz sonuçları değerlendirilerek oluşturulmuştur.

P = (Net Kâr / Personel Sayısı)
Personel Verimliliği

Ö = (Net Kâr / Özkaynak)
Özkaynak Verimliliği

Ş = (Net Kâr / Şube Sayısı)
Şube Verimliliği